

ODAMOVA HČI.

Spisal Pavel Perko.

Stopil je v izbo, kjer se je kadilo iz predpeči in se je med dimom mešal čuden vonj po človeškem potu in izprijenem zraku.

Stara Odamka je sedela pri kolovratu in predla. Ozrla se je, napela male, z znojem zalite oči in ga spoznala:

— Marko iz bajte . . .

Potem je povescila oči zopet v kodeljo in nit je polzela skoz njene suhe in ob koncih svetlogladke prste.

Gospodinja, ki je dotlej imela opraviti pred pečjo, je odprla vrata za Markom in pomolila glavo v izbo:

„Naj bo nekoliko odprto. Vroče je v hiši in soparno —.“

Od stropa je visela svetilka ter skoz motno steklo prodirala plasti dima in soparice.

Na klopi poleg peči je sedela mlajša Odamova. Ob sebi je imela kup slame, poravnane v bilke, in je pletla kite. Zdajpazdaj je utrgala slamo — znamenje, da je končana vrsta; in počilo je vselej, da si se ozrl iznenaden, ako slučajno še nikdar nisi videl, kako se pleto kite in kako poka slama, ko se trga.

Starejša hči je sedela na klopi ob oknu in tudi pletla. Glavo je sklanjala nizko nad kito in je tudi pokala s slamo. Sicer pa je sedela tiho in brezbrizno.

— Ta je, je pomislil Marko. Srce mu je zaplalo in nekaj kakor skrb ga je prevzelo.

— Da bi pač ne bila zastonj tale moja pot — si je mislil.

„Dober večer Vam Bog daj, oče Odam,“ je rekel ponižno.

„Tudi tebi,“ je odgovoril Odam.

Postava Odamova je bila nekoliko sklonjena; a stopinja še trda in odločna. Hodil je po hiši iz kota v kot in kadil iz vivčka, da je slina žvižgala v cevi in se je dim v gostih kolobarjih dvigal proti stropu.

Spodaj pred hišo pa je žvižgal pastir, hodil iz hleva v hlev in kregal zdaj vola, zdaj ciko, zdaj psa, ki je rožljal z verigo in se spenjal ob njem.

„Sem prišel —“ je povzel Marko in se odkašljaj in pogledal Odama. Preko njega pa mu je šel pogled tja proti oknu, če morda ni dvig-

nila glave in če ne posluša . . . Ni je bila dvignila in na obrazu ni izpremenila niti poteze . . .

„Sem prišel — če morda niste hudi, ker — saj veste: Joževac je vozil čez Vašo loko in napravil škodo . . .“ se je izgovarjal Marko.

Odam je postal sredi sobe vzel pipo iz ust in pljunil po tleh:

„Hud —? Kako ne bom hud? Lej!“

Za hip je nastala tišina po sobi. Kolovrat je obstal. Mlajša ob peči je počila s slamo, položila nato obe roki v naročje ter gledala sedaj Marka, sedaj očeta. Le starejša je ostala mirna in brezbrizna kot je bila.

„Lej! In pride in vpraša, če sem hud,“ je godrnjal Odam in piskal s slino — „kako ne bom hud, ko se mi dela škoda, da le kaj. Sem bil doli in videl. Loka je razorana in razrezana, kot bi jo bil preoral. Seveda, kako ne bo! Toliko kamena zvoziti; to je teža! Pa ko bi vozil vsaj po enem kolovozu; a poglej kolesnice in videl boš, kako je šlo enkrat tu, enkrat tam. In tako je razrezano do deset komolcev na široko . . . Kako ne bom hud?“

In zopet je pljunil in hodil iz kota v kot. —

„E, saj to se bo še vse zarastlo in poravnalo,“ se je vtaknila stara in pogledala izza kodelje.

Tudi zunaj izpred peči se je oglasilo:

„Saj res! Ne bodi siten in ne kregaj se za stvar, ki ni besede vredna.“

Odam je obstal in se napol okrenil proti vratom:

„Besede vredna? Ha! Kaj ne vem? Zdajpazdaj bo začela poganjati trava, pa bo vse razrito in razorano . . . Za dve leti najmanj je uničena rast po kolesnicah! Kaj ne vem?“

„Ej, kupiš semena, potreseš in zadelaš s prstjo . . . Le ne bodi in ne vpij, ko treba ni!“

„Treba ni —?!“

Hotel je ugovarjati, pa se je premislil. Obrnil se je do Marka in glas mu je bil za spoznanje mehkejši.

„Tako je! Nerač branim, nerad dovolim. Pomagal bi ti, da si postaviš hišo, ker tebi nimam reči slabega. Boljši si, kot je bil tvoj stari. Rad bi ti pomagal; zato sem ti zastonj dal tisto ped zemlje, ki meji na Čudново. Ampak loka je loka; in ravno za krajem raste najboljša mrva . . .“

V tem je odšel Odam iz hiše in se vrnil z steklenko žganja. Obrisal je kozarček s predpasnikom in postavil pred Marka:

„Natoči!“

„Pijte Vi, Odam,“ mu je ponudil Marko.

„Ne bom.“

In odrinil je pijačo in prižgal pipo iznova. —

Žganje je bilo domačega pridelka; žgalo in hladilo je obenem. In zvrnil je Marko enega in potem še enega — na pogum . . . Zakaj prišel je, da bo govoril važne stvari. —

„Lepo popoldne je bilo danes,“ je govoril Marko in gledal proti oknu. „Človek bi ne verjel — kaj še manjka do Velike noči, no? V začetku posta smo; a glej, marjetica že poganja po loki . . .“

Niti to je ni genilo. Kot da ne sliši in kot da je ne briga ves svet razen tiste slame, ki jo ima v rokah . . .

„Sem ležal v nasprotnem bregu in gledal tisto ped sveta, ki je sedaj moja . . . Do petdeset voz kamnja — tri velike kupe — imam navoženega. Pesek je nakopan. Polovico lesa sem naprosil in navlekel skupaj . . . Vesel sem bil in sem si mislil: Glej, sam svoj gospodar boš in pod lastno streho . . .“

Odam je stal ob mizi in ga poslušal. Preko pipe ga je gledal in v sivih očeh mu je bilo pol resnobe, pol nasmeha. Nazadnje je pripomnil:

„Hm! Ležiš in gledaš! Pazi se, da ne storiš kakor tvoj stari, Bog mu daj dobro! Je ležal pred hišo in gledal, ko smo se drugi mučili po bregovih. Zato je pa zapil hišo in ti si moraš staviti novo . . . Bog mu daj dobro — slab človek je bil!“

„Vino ga je zmotilo —: Bog nas varuj!“ je odgovarjal Marko.

In je pravil naprej:

„Sem ležal in gledal na tisto ped zemlje . . . Poleg mojega se razprostira Vaša loka. Velika je in voda jo namaka vsako pomlad iz tistih petih jezov, ki ste jih napeljali iz grabna . . . Srce se mi je tajalo in mislil sem si: Ko bi mi pač Odam hotel prodati loko . . .“

Tedaj pa je izginilo Odamu tisto malo nasmeha raz obraz in v začudenju je razširil oči. Ustnici sta se mu napol odprli in pokazalo se je pol vrste od tobaka osmojenih zob:

„Loko naj bi ti prodajal? Kaj pa misliš? — Daj mi zanjo štiri tisoč, ako zmoreš!“

In nasmehnil se je, kot bi hotel reči: „Berač, ki jih nimaš!“

Pa stara ob kolovratu, hu — kako je dvignila glavo, kot da jo je ugriznila kača. Kako se ji je razklenila vdolbina okrog brez zobih ust in kako hitro je posegla vmes in branila:

„Ne, ne — loke pa ne! Za dvajset voz nakosiš vsako leto. In že od nekdanj je loka pri hiši . . . Loke ne!“

Odam se je obrnil napol in se samo smehljaj, kot bi hotel reči: „Kako ste nespametni! Štirisoč! Kje jih bo zmogel — sirota!“

In zaropotalo je zunaj v veži in burklje so padle po tleh in mlada Odamka je pomolila glavo v hišo:

„Ne bodi šema!“ in ošvignila je Odama s pogledom — „ali ni vredna loka še enkrat toliko, ko bi jo prodajal? Koliko si se trudil, da si jo iztrebil in porval grmovje. In Žibredu si drago plačal tisti kos sveta, da si mogel napeljati vodo iz grabna . . . Sedaj pa prodajaj! In za tako ceno!“

— „Ženske tiho!“ je zarežal. — „I, saj vem!“ se je okrenil Odam in zamahnil z roko.

Marko je natočil in pil. Bilo je za pogum! Kar je začel, je hotel izpeljati.

„Sem ležal in premišljeval —“

„Čemu pa ležiš?“ se je obregnil Odam — „mi pa smo orali v bregu: jaz, pastir in Marica; jeli?“ (Obrnil se je proti starejši ob oknu; pa tudi tedaj se ni izpremenila niti poteza na njenem obrazu.) „Pot je tekel po čelu in gnojil brazdo kot o sv. Jakobu . . . Človek se muči, ti pa ležiš . . . Čemu ležiš in sanjariš?“

Ko bi izdalo pri Odamu, bi mu bil povedal Marko, da je legel ob štirih popoldne — tedaj ko malicajo tisti, ki malico imajo . . . Bi mu bil povedal, da je legel in gledal tja v Odamov laz, kjer je Marica vodila voli in Odam držal drevo in pastir zasipal brazdo . . . Je gledal in mislil na to, kako ima Odam dve hčeri in kako bi lahko dal od hiše starejšo — Marico . . . Za doto pa bi ji dal loko v dolini . . . Ob loki bi stala hiša; preko loke pa bi se preoralo za dve lehi in bi bile njive gnojne in plodovite . . .

To bi bil povedal Marko Odamu, ko bi bil mogel upati, da bo izdalo.

Tako pa je molčal. Kakor s strahom se je obrnil proti oknu, če ni morda ona ugenila njegovih misli . . .

In ko se je ozrl — čudno — zgodilo se je — menda prvič ta večer, da je dvignila pogled in da so se ujele oči . . .

Ob tem pogledu mu je šlo preko srca kakor pogum . . . In kakor je bila blazna ta misel, vendar v tem trenutku se je ni ustrašil, ampak sprejel jo je pogumno . . . Oh, ti moj Bog! Ko bi povedal Odamu in njej in vsem, kar jih je v hiši . . . Ne, ne! To bi bilo predrzno in brezupno!

S tresočo roko je posegel po steklenki in natočil in pil.

Odam ga je gledal začuden. Morebiti si je mislil: Pijanec bo! Pa se je motil Odam! O, ko bi vedel!

Mlajša ob peči je pokala s slamo kakor za stavo. Dvakrat je ustrelila z očmi, napol deklisškimi, napol otroškimi, in krog ust ji je igral posmeh, podoben onemu pri očetu... Le starejša — ona! — je bila kakor poprej in kot da se ni sta bila ujela z očmi...

„Hm! Delal bi, ne pa ležal in sanjaril,“ je godrnjal Odam in je zopet hodil po hiši. Oblak nevolje mu je čezdalje bolj vidno stopal na čelo. Sive oči so pol sovražno, pol začudeno vbadale v Marka ob mizi.

„Sem delal —“ se je izgovarjal Marko. Šlo mu je, da bi jokal kot otrok, le ko bi vedel, da se ne osmeši. In razkladal je Odamu:

„Sem kopal, da mi je teklo curkoma po obrazu in mi premočilo srajco in so se mi napravili žulji na rokah... Poglejte!“

Pokazal je obe roki. Odam se je ozrl malomarno, pa se zopet okrenil. Stara za kolovratom je zagodrnjala z vzdihom. Starejša ob oknu — ona! — se ni ozrla niti na žulje na roki...

„Dokopal sem za temelj“ je razlagal — „in sedaj mi manjka še kakih dvajset voz kamenja in dvanajst smrek, prsne mere osem col, in osem smrek, prsne mere dvanajst col... In sedaj sem prišel — slišite Odam — náte, pijte oče Odam.“

„Ne bom pil —“

„— sem prišel in prosim, da mi dovolite, da izpeljem še tistih dvajset voz kamenja čez loko... Škoda je že itak napravljena —“

„Škoda je napravljena, to je res!“ je zrožil Odam in obstal pred njim. „Napravljena! Pa me nisi niti prašal poprej, ampak si šel in si vozil... To!“

„Ne zamerite, oče Odam, ali Vam nisem rekel —?“

„Kaj si rekel?“

„Rekel: vso škodo Vam povrnem. V denarjih ne bom mogel, sem rekel. A delat bom prišel tako dolgo, da bo vse povrnjeno... Ali nisem rekel?“

Odam je postajal nemiren. Spomnil se je, da je bilo menda res tako v govorici.

„No in kaj potem? Ali sem ti bil dovolil?“

„Dovolil... Moj Bog, kajpak! Le vozi, ste rekli.“

„Seveda,“ je povzel Odam in oko se mu je zasmejalo. — „Le vozi, sem rekel. Pa, ali sem Joževcu rekel: le vozi? Kaj?“

„Oče Odam, to vendar veste, da jaz nimam voza in živine...“

„Kaj mi to mari! — Pa mi gre Joževac in mi razvozi in razorje loko... Joževac, ki ga trpeti ne morem —.“

„Beži, beži,“ se je oglasilo zunaj pred pečjo — „kaj zopet vlečeš na dan Joževca! Ali je vredno?“

„Ženske, tiho!“ je zakričal Odam. Takoj nato pa se je obrnil do Marka in zopet mu je bil glas mehkejši:

„Pij! Ampak varuj se, da ne boš kakor tvoj stari. Pijača ga je spravila ob hišo in potem v grob. Malo vreden človek je bil.“

Marko ni pil. Porinil je steklenko nazaj in bled je bil v lice: to je čutil, ker ga je zamrazilo po vsem životu.

„Ne boš pil?“

„Ne.“

„Zakaj ne?“

„Imam dosti. Zahvalim.“

Prišlo mu je, kot da mu ima oporekati in ga ujeziti do besnosti. Do besnosti — da se mu bodo bliskale sive oči in da bo žvižgala slina v cevi! Starca skopega! Odama!

„Ali mi boste dovolili, da izpeljem tistih dvajset —“

„Ne.“

„Zakaj ne?“

„Zakaj da ne? Lej! Ali mar pelje pot po loki? Ali ni po vodotoku pot? Graben iztrebi in izvozi...“

„Ampak —“ je ugovarjal Marko. Glas mu je bil padel za stopinjo; ker ustrašil se je bil svoje odločnosti. „Bi, ampak Joževac se brani in pravi, da po grabnu ne vozi, ker se voli obodejo in se priprava tare...“

„A, kaj Joževac!“ je zamahnil Odam. — „Čemu se pripravlja, da bi vozil, ko ve, da nima živine za to!“

„Drugega ne dobim niti za denar,“ je pripomnil Marko.

„A, za denar se dobi vse! Imeti ga je le treba! Denar —. Saj ga nimaš. In ker ga nimaš, čemu se lotiš in zidaš? Ne rečem: boljši si, kot je bil tvoj stari. Tudi pogum imaš. Ne rečem. Ampak —. In vprašam te, kaj pa boš s hišo? In s čim boš živel, te vprašam. Tista ped zemlje, kaj bo to!“

„Saj to sem hotel povedati. Poslušajte me, oče Odam.“

„No?“

„Oče Odam, tako sem mislil in računal, ko bi mi Vi dali loko zastonj —“

„Kaj —?“

Ha, kako je starec zategnil obraz in stresel z glavo. Pogledal je zviška dol na Marka, kot

bi dvomil, ali ima pred seboj pametnega človeka, ali pa se je fantu — kdo ve? — zmešalo . . .

„Ne norčuj se, fant! Pij in pojdi! Si pijan, ka-li?“

„Nisem pijan.“

Zopet je nastala tišina. Ob kolovratu je prenehalo brnenje. Gospodinja je stopila na prag. Mlajša ob peči se je smejala v kito. Le starejša je ostala, kakor da se v hiši ni izpregovorila niti beseda . . .

„Pota mi ne dovolite čez loko — mi pa dajte loko in mir bo besedi!“ je poudarjal Marko. Objelo ga je čudno čuvstvo, obupno in drzno obenem . . .

„Kaj? Kaj?“ je hlatal Odam in ni mogel najti besede. —

„Pijan je,“ je rekel naposled. In kot da je dognal pravi vzrok, da fant govori nocoj kakor še nikdar, je zamahnil z roko in ponovil še enkrat:

„Pijan je. Tak bo, kot je bil njegov stari.“

In kot da mu sedaj nima povedati ničesar več, je stopil k oknu in zaklical na dvorišče:

„Tine, hoj! Večerjat!“

Ko pa le ni bilo glasu izpred hleva, je zarežal v sobo:

„Klada je to, ne pastir! Spi kje v kotu in ne vidi in ne sliši!“

Stopil je proti vratom, da bi šel vun. Toda tudi Marko je vstal izza mize in klical za njim?

„Čakajte, oče Odam, da Vam povem vse, kakor mislim —“

Odam je obstal ob vratih, pa okrenil se ni.

„Takole sem mislil, oče Odam. Moj oče in jaz sva stanovala v bajti. Bajta je bila Vaša in zato sva Vam delala, jelite, oče Odam?“

„Delala —. No! Tebi ne rečem. A stari je pil in polegal . . . Pa kaj hočeš s tem?“

„Sva delala in Vam pomagala . . . In ko bi mi, Odam, sedaj dali loko, jaz bi hotel delati —“

„Fant, tebi se meša!“ se je obrnil Odam in ga ošinil z očmi.

„Pij še enkrat, potem pa pojdi,“ se je vteknila stara. Njene oči so bodle kakor šila.

V veži je zaropotalo . . .

Da — celo starejša — ali se ni bila ozrla od okna sem? Ali se ni bilo njeno oko začudeno vprlo v fanta, ki nocoj ta večer stoji ob mizi in govori, kot ni njegova navada . . .

In tako je prišlo samoposebi do tega, da je izgovoril in povedal, kar si je poprej komaj misliti upal . . .

„Ne meša se mi, ljudje Odamovi. Sedel bom in mirno bom povedal.“

In je sedel in se je trudil, da bi govoril mirno, kot se spodobi. Sam svojega glasu ni poznal in svojih lastnih besed se je ustrašil. Tako čudno je bilo, ko je govoril in ko so vsi drugi molčali in ga poslušali z napetostjo . . . Sam svojih besed se je bal in sam sebi se je čudil!

„Je bila hiša, je bil hlev, drvarnica, svinjak, kašta, polje in travnik in gozd in loka —: vse to je bilo naše, jelite, oče Odam?“

„Haha!“ se je zasmeljal Odam in pogledal po hiši tja do okna in do peči, kot bi hotel siliti vse skupaj, da se smejejo ž njim vred. — „Ha! Je bilo, a sedaj ni.“

„Poceni ste dobili, Odam; ker rajni oče, kadar je bil omoten, je prodajal pod slepo ceno . . . Pa čakajte, Odam — jaz nočem reči — jaz Vam ne očitam . . .“

Odam se je tresel jeze in razburjenosti. Lovil je sapo in iskal besed. To, kar je čul, to je bilo tako predrzno in —. Ne! Kaj takega!

„Fant —!“

In stopil je po hiši in udaril po mizi:

„Fant, tu sem jaz gospodar. Pomisli, kaj govoriš, ker sicer —“

Curek sline se mu je potegnil kakor tanka nit preko brade . . .

Marko je pomislil: — Čemu ga dražim, molčal bi.

Toda začel je bil in vun je moralo.

„Oče Odam, ne hudujte se. Hotel sem povedati nekaj drugega . . . Ležal sem v bregu in sem mislil —“

„Ležal in mislil, ha! A mi smo orali, da nam je pot tekkel po čelu . . .“

Odam je stopil po hiši gor in dol in se oddihal.

„Vi ste orali,“ je pritrjeval Marko — „in ko sem Vas gledal, sem mislil: Loka bi se preorala v zgornjem koncu in bile bi njive. V spodnjem koncu pa bi bil travnik. In hiša bi stala ob travniku in . . . oče Odam —! Marico bi mi dali in loko bi ji dali za doto . . . In jaz bi delal in trpel kot črna živina —.“

Beseda mu je zastala v grlu; zakaj ta grozna tišina, ki je nastala po sobi in ti skrajno začudeni pogledi, ki so bodli vanj od vseh strani —: vse to ga je zmedlo, da je obstal sredi stavka. „Hi-hi-hi-hi . . .“

To je bil prvi glas, ki je prodril skoz tišino. Bil je glas zasmehljiv in zbadljiv, a bil je vsaj glas . . . Mlajša namreč se je bila sklonila noter do kupa slame in se zahihetala v dlani . . .

In tedaj — slišite! — tedaj je šinilo življenje tudi v Marico — v njo! — in . . . Kako je že bilo tedaj?

Vstala je po bliskavo, vrgla slamo od sebe in stopila pred Marka, tiščeč dve močni, skoraj moški pesti pred obraz in sikajoč besede kakor kača:

„Ti, ti —! Tebe naj bi jemala? In dol v graben naj bi hodila in trpela kakor črna živina? Ti, ti —!“

Obraz ji je bil podplut s krvjo in spodnja ustnica se ji je tresla v jezi . . . Res, ta trenutek se mu je zdela grda!

„Kaj pa imaš? S čim me boš redil? Ali naj umiram lakote, kot je umirala tvoja mati, ko je ležala v bajti?“

Da! Bila je grda. In ta trenutek se je čudil samemu sebi, da je kdaj mogel obrniti misel nanjo — nanjo, ki je bila Odamova hči . . .

„Odamova hči!“

Obrnil se je pred hišo še enkrat in roka se mu je hotela skrčiti v pest in dvigniti proti razsvetljenim oknom Odamove hiše. Toda premislil si je in preko ustnic se mu je zategnilo nekaj bridkega . . .

„Čemu?!“ je zamahnil z roko.

Da, in še nocoj je hotel tja dol v loko, da si ogleda delo svoje, koliko je izgotovljenega in

koliko ga še čaka. In pa da se mu srce odpočije ob pogledu na lastno leho zemlje . . .

Mesec je sijal skoz preseko smrek in borovcev in razsvetljeval prostor, kjer so ležali trije velikanski kupi kamenja, navoženega iz vodotoka. Poleg kamenja je ležalo podolgem kakih trideset smrekovih debel različne prsne širine. Tudi kupi peska, nametanega iz vodotoka, so se svetili v mesečini. In potok je žuborel po strugi veselo in nemirno, zdaj tiše, zdaj glasneje; tekoč sedaj gladko svojo pot, sedaj pa ogibajoč se skal in korenin. Okroginokrog pa mir in tišina; le tam daleč v gori je lajal lisjak . . .

V tem trenutku je obšlo Marka nekaj tako veselega in samozavestnega, da bi bil najrajši dvignil roko, mišičasto in jekleno, in zaukal v mesečno noč . . .

Čez leto in dan se je imela dvigati na temle mestu hišica, zidana in prijazna — o ti moj Bog! Res: vse to je navozil skupaj, trpel kot živina in prosil okrog ljudi. In sedaj naj bi pustil vse skupaj zavoljo — zavoljo . . . Ne! Nikoli! In ko bi bilo na svetu še več Odamov! Nikoli!

V resnici je dvignil roko, silno in mišičasto, in zaukal, da se je slišalo gor do Odama . . .

Lisjak v gori je utihnil.

Po strugi pa je žuborel potok svojo pesem.

BELOKRANJSKA.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Prvič žanjem letos —
pa kar nič ne gre
srp mi od roke.

Sklépati sem dala
ga sosedu Jurju,
pa mi ga je sklépal,
pa je Jure rekel:
„Drugó leto, Mare,
boš pa našo žela
že pšeničico!“ —

Rada bi jo žela,
rada bi jo, Jure,
pa kako bom žela,
ko mi srp ne gre
kar nič od roke?

PESEM KOSCA.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Deteljica vsa rdeča,
kosa brušena,
rosa biserna,
dobro jutro, dober dan!

Mánica sosedova,
sredi rožnega tam vrta
na pleteni plot oprta,
dobro jutro, dober dan! —

Jaz pa brusim svetlo koso
in tako sem dobre volje,
da bi voščil sebi sam:
dobro jutro, dober dan!

RUSKA.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Čez široko step
ptička mi leti,
misel radostna!

Čez široko step
jaha mlad kozak —
in na durih tam
drobne hišice
čaka majka ga,
čaka batjuška.

In med rožami
v drobni gredici
čaka rožica,
draga deklica —
misel radostna
seli se v srce,
v dušo devino . . .